

Pirkanmaan pilotti

- Tämä materiaali on osa Pirkanmaan sopeutumisen pilottia. Pilottiin on osallistunut Pirkanmaan ELY-keskus, Pirkanmaan liitto, Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, Tampereen kaupunki, Tampereen kaupunkiseutu, Suomen metsäkeskus ja Pirkanmaan alueellinen vastuumuseo.
- Aineiston on koonnut Pirkanmaan ELY-keskuksen ilmastotiekarttatyöryhmä: Soili Ingelin, Katriina Virtanen, Valeria Kerkkä.

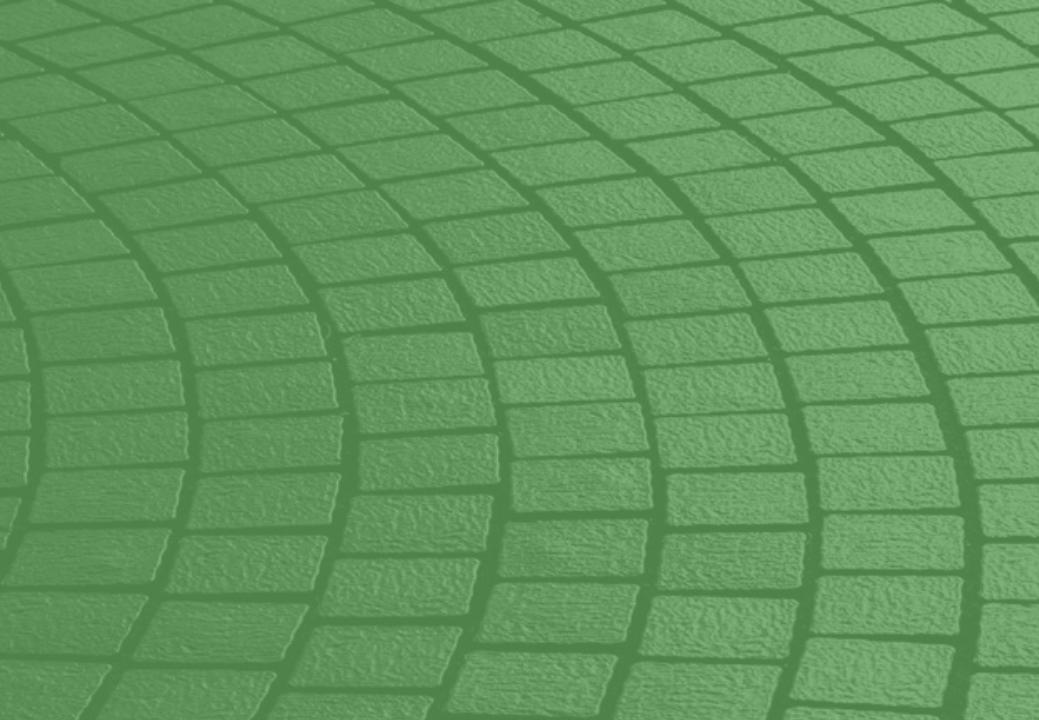
PIRKANMAAN SOPEUTUMISEN TILA

MENETELMÄ

Aineisto on koostettu Pirkanmaan pilottityöryhmän kautta (PIRELY, LSSAVI, Pirkanmaan liitto, Tampereen seutu, Tampere, Suomen metsäkeskus, Pirkanmaan alueellinen vastuumuseo) sekä Pirkanmaan toimijoille suunnatussa työpajassa.

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

TAVOITE

Infran kunnan ylläpito, tulvasuojelu, tiedontuotanto. Kulttuurille tärkeiden kohteiden (kulttuuriympäristöt, maisemat, rakennukset, yms.) säilyttäminen. Alueen elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin ylläpito. Yhteiskunnan toiminnan turvaaminen. Kestävä liikkuminen, joukko- ja raideliikenteen kehittyminen.

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Rakennettu
ympäristö ja
infrastruktuuri

- Suuri osa Pirkanmaan väestöstä ja rakentamisesta sijoittuu kasvavalle ja tiivistyvälle
- Tiivistyvä kaupunkirakenne aiheuttaa haasteita rakentamiselle sekä ihmisten hyvinvoinnille.
- Asutusta on kuitenkin laajalti koko maakunnan alueella (asutuskeskittymät, haja-asutusalue).
- Valtakunnallisesti merkittävät RKY-kohteet sijaitsevat ympäri maakuntaa, erityisen paljon Tampereella sekä myös Sastamalan lähialueilla.
- Pirkanmaan tärkeimmät rakennuskulttuurin ominaispiirteet liittyvät: teollisuuteen, yhdistys- ja osuusliiketoimintaan, Tampereen kehitykseen, kirkolliseen rakennuskantaan, kylämaisemiin.
- Erityisenä nostona Pirkanmaan teolliseen menneisyyteen ja maisemaan tiiviisti liittyvät käytöstä poistetut tehdaspiiput voivat vahingoittua ilmaston muuttuessa.
- Pirkanmaalla on runsaasti erilaisia muinaisjäännöksiä tuhansia vuosia vanhoista kivikauden asuinpaikoista ensimmäisen maailmansodan aikaisiin puolustusvarustuksiin. Muinaisjäännökset ovat usein vaikeasti havaittavissa ja melko huonosti tunnettuja, eikä niiden merkitystä aina ymmärretä.
- Pirkanmaan padot (21 kpl) palvelevat pääasiassa energian tuotantoa. Lisäksi alueelta löytyy kaivos-/jätepato ja joitakin pienempiä padotuksia. Vesiliikennettä varten on rakennettu kanavia.

RAKENNETTU YMPÄRISTÖ

Liikennejärjestelmä

- Liikennejärjestelmän erityispiirteenä tärkeä tunnistaa Tampereen kapea kannas, joka asettaa monista eri näkökulmista omat haasteensa, isot vesistöt vaikuttavat myös laajemmin liikenneympäristöön ja yhteyksiin.
- Pirkanmaa on liikenteellisesti valtakunnan keskeisin pääväylien ja eri liikennemuotojen solmupaikka pääkaupunkiseudun ulkopuolella.
- Maakunnan pääväylillä liikkuu erittäin paljon raskasta liikennettä. Pääväylien palvelutaso vaikuttaa siten myös laajasti elinkeinoelämän suotuisaan kehitykseen maakunnan ulkopuolellakin.
- Tiestöstä pääväylät ovat päällystettyjä, mutta ns. alemmalla tieverkolla sorateitä (alkutuotannon näkökulmasta keskeistä).
- Pirkanmaan maantieliikenne on maan keskimääräistä tasoa vilkkaampaa ja lisääntynyt muuta maata nopeammin, mutta päätiet eivät enää vastaa jatkuvasti kasvavan liikenteen palvelusvaatimuksia.
- Vähäliikenteisemmällä verkolla teiden kuntotaso on heikko.
- Pirkanmaalla on myös paljon historiallista tiestöä sekä myös arkeologisia tiestökohteita.
- Pirkanmaalla kaikilla rataosuuksilla kuljetetaan vaarallisia aineita sisältäviä kuljetuksia.
- Pirkanmaan alueella on yksi matkustajaliikenteelle mitoitettu Lentokenttä, Tampere-Pirkkalan lentokenttä. Alueella on lisäksi ajoittaisia sotaharjoituksia, joihin liittyy ilmailutoimintaa. Alueella on myös useita pienlentokenttiä ja runsaasti pienlentokonetoimintaa.

25.5 tunnistetut rakennetun ympäristön riskit

Sadannan lisääntyminen

- Rakennuskannan rapistumisen ja korjausvelan eskaloituminen (rakennusten kosteusongelmien ja vesivahinkojen yleistyminen)
- Kulttuuriperinnön menetykset, esim. tuhoutuvat muinaisjäännökset, rakennusten muuttuvat/katoavat ominaispiirteet, maisemamuutokset
- Lumen määrän lisääntyminen taajama-alueella
- Hyydetulvariskien yleistyminen (erityisesti Sastamalan seudulla Kokemäenjoen varressa)
- Hulevesitulvariskin lisääntyminen keskustamaisessa ympäristössä
- Kelirikko-ongelmat sorateilla
- Kelirikko-ongelmat päällystetyillä teillä (“reikiintyminen”)
- Maan kantavuuden heikkeneminen, vaikuttaa tiestöön ja rakennuksiin
- Tierakenteiden vaurioiden yleistyminen (vanhat voivat myös olla arkeologisia kohteita)

Lämpötilojen nousu

- Sisälämpötilojen nousu. Erityisen haastavaa mm. julkisissa rakennuksissa ja sote-kiinteistöissä.
- Kohonnut tulipaloriski sekä rakennuksien että kaupunkiympäristön näkökulmasta.
- Vaikutukset rakennusten ja tiestön kulumiseen, häiriötilanteisiin, suora vaikutus myös elinkeinotoimintaan.
- Jäätymis-sulamis -sykliä muutokset: liukkauden lisääntyminen, päällysteiden heikkeneminen, katupölyn lisääntyminen
- Pitkät hellejaksot eli kuiva kausi voi aiheuttaa sorateilla pölyämisingelmaa.
- Kelirikko-ongelmat sorateilla
- Puiden kaatumisen ja tuhojen korjauksen haittavaikutukset arkeologisiin kohteisiin

Muut

Varautumisen ja ilmastonmuutoksen hillinnän vaikutukset rakennus- ja maisemaperintöön

A photograph of a hospital room. In the foreground, there is a hospital bed with a blue blanket and a green blanket. To the right, there is an IV stand with a drip chamber. The room has light-colored walls and a tiled floor. The text is overlaid on the image in a white box.

YHTEISKUNNAN ELINTÄRKEÄT TOIMINNOT

TAVOITE

Yhteiskunnan toiminnan turvaaminen. Ihmisten terveys ja hyvinvointi, huomioiden etenkin haavoittuvassa asemassa olevat henkilöt.

YHTEISKUNNAN ELINTÄRKEÄT TOIMINNOT

Energia

Terveys

Vesivarat ja
vesihuolto

Koulutus

- Pirkanmaalla talousveden hankintaan käytetään sekä pintavettä että pohjavettä. Pintaveden osuus on yli 50 %, Tampereella yli 2/3. Vedenottamoita on Pirkanmaalla kuntien vesihuoltolaitosten ja vesiosuuskuntien omistuksessa kaikkiaan reilut 100 kpl. Asutustaajamien jäteveden puhdistamoita on n. 30 kpl.
- Puhdas talousvesi, elintarviketeollisuus ja alkutuotanto ovat riippuvaisia pinta- ja pohjavesistä. Sadannan lisääntyminen tuottaa riskiä erityisesti pintavedenottamoille. Jätevesien ohipumppaukset muodostavat riskin pintavesille.
- Alueellisesti merkittäviä kriittisen infrastruktuurin kohteita ovat Pirkanmaalla mm. suuret kaukolämpölaitokset, muuntoasemat, keskeiset puhelin- ja tietoliikennekeskukset, raideliikenteen ohjauskeskus, lentoasema, vedenottamot ja –puhdistamot sekä muut vastaavat kohteet.
- Huoltovarmuus- ja energiakysymyksissä, mm. maakaasun laaja käyttö Pirkanmaalla.
- Pirkanmaalla toimii viisi jakeluverkkoyhtiötä (Elenia, Caruna, Leppäkosken Sähkö, Tampereen sähkölaitos, Valkeakosken energia). Lisäksi yksi keskeisimmistä kantaverkon linjoista kulkee Pirkanmaan halki pohjoisesta etelään.
- Tampereen yliopistollinen sairaala on koko Suomelle tärkeä.
- Tampereella sijaitsee yliopisto ja ammattikorkeakoulu. Tampereen kaupunki järjestää perusopetusta sekä toisen asteen koulutusta Tampereen seudun ammattiopisto Tredussa ja seitsemässä lukiossa.

25.5 tunnistetut yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat riskit

Sadannan lisääntyminen

- Sähköntuotannon vaihtelun kompensoinnin vaikeutuminen (kesällä tuuli- ja aurinkoenergian aiheuttamaa sähköntuotannon vaihtelua on vaikea kompensoida vesivoimalla)

Lämpötilojen nousu

- Helteestä aiheutuvien terveyshaittojen ja kuolemien lisääntyminen
- Ensihoito- ja sairaankuljetustehtävien lisääntyminen ja riippuvuus liikenneinfraasta
- Terveystuon kuormittuminen ja työskentelyolosuhteiden heikkeneminen
- Vesivälitteisten epidemioiden ja vektorivälitteisten tautien lisääntyminen

Sadannan lisääntyminen ja lämpötilojen nousu:

- Pintavedenotamoiden häiriöiden lisääntyminen. Raakavesilähteen tai puhdistetun talousveden pilaantuminen tai jätevesilaitoksen vakava toimintahäiriö

Muut

- Pitkäkestoisten sähkökatkojen yleistyminen.
- Logistiikan ja henkilökuljetusten häiriöiden tai polttoaineiden saatavuuden ongelmien yleistyminen
- Muuttuvan toimintaympäristön vaikutukset koulutusten suunnitteluun
- Erityisesti jo nyt sosioekonomisesti heikommassa asemassa olevien pirkanmaalaisten hyvinvoinnin heikkeneminen

YMPÄRISTÖ, LUONTO JA VESISTÖT

TAVOITE

Uhanalaisten lajien ja luontotyyppien suojeleminen, luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen ja edistäminen, vesistöjen (ja muutenkin ympäristön) hyvän tilan saavuttaminen.

YMPÄRISTÖ, LUONTO JA VESISTÖT

Vesivarat ja
vesihuolto

- Pirkanmaalla on 158 vedenhankinnalle tärkeää, siihen soveltuvaa tai pohjavedestä riippuvaista ekosysteemiä ylläpitävää pohjavesialuetta. Alueista noin puolet on veden- tai varavedenhankintakäytössä.
- Pirkanmaalla luokiteltuja pintavesiä on 294 järvi- ja 137 jokimuodostumaa. Näistä hyvää huonommassa ekologisessa tilassa on 34 % eli 137 vesimuodostumaa.
- Uusimmassa vesienhoidon riskinarvioinnissa riskialueiksi on nimetty 32 pohjavesialuetta. Pohjavesialueiden riskit kohdistuvat Pirkanmaalla taajamiin erityisesti harjujaksolla, joka kulkee Pälkäneeltä Hämeenkyröön Tampereen kaupunkiseudun halki.
  - Osa ongelmista aiheutuu menneistä riskitoiminnoista, joista näkyy nyt jälkiä pohjavedessä.
  - Esimerkiksi Tampereen pitkä historia teollisuuskaupunkina on nähtävissä kaupungin pohjavesialueilla, joista kaikki kolme ovat kemiallisesti huonossa tilassa.
- Merkittäviä riskitekijöitä Pirkanmaalla ovat pilaantuneet maa-alueet ja teollisuus sekä aiempi torjunta-aineiden käyttö.
  - Pohjaveden tilaa heikentäviä haitta-aineita ovat muun muassa vanhojen käytöstä poistuneiden torjunta-aineiden hajoamistuotteet, liuottimet ja raskasmetallit.
  - Pirkanmaan harjualueilla kulkee kattava valta- ja kantateiden sekä maanteiden verkosto, joten yksi yleisimmistä pohjaveden riskitekijöistä on teiden talvikunnossapito ja pohjavesien kohonneet kloridipitoisuudet.
- Pirkanmaalla on myös vedenalaista kulttuuriperintöä ja arkeologisia kohteita, joihin muutokset vesistöihin vaikuttavat.

YMPÄRISTÖ, LUONTO JA VESISTÖT

Luonto ja
ympäristönsuojelu

- Pirkanmaa sijoittuu kolmen metsäkasvillisuusvyöhykkeen risteyskohtaan. Alueen luonnonoloissa kohtaavat eteläboreaalisen Lounaismaan ja Pohjanmaan rannikon, eteläboreaalisen Järvi- Suomen sekä keskiboreaalisen Pohjanmaan -vyöhykkeen piirteet.
- Maakuntaa luonnehtivat runsaat metsäalueet. Metsät muodostavatkin merkittävän elinympäristön maakunnan uhanalaiselle eliölajistolle. Metsien lisäksi suuri osa uhanalaisesta eliölajistosta esiintyy perinneympäristöissä ja muissa ihmisen muuttamissa elinympäristöissä.
- Pirkanmaan kaakkoisosissa sijaitseva Hämeen lehtokeskus ja alueen lukuisat järvet tuovat oman lisänsä luonnon monimuotoisuuteen.
- Varjoisissa olosuhteissa eläviä ensisijaisia kalliolajeja on 37, ja niistä 25 on arvioitu uhanalaisiksi ja yksi silmälläpidettäväksi. Vastaavasti rantakallioiden lajeja on 142, ja niistä 26 on arvioitu uhanalaisiksi ja 20 silmälläpidettäväksi.
- Myös tunnettuja suojelemattomia varjo- ja rantakalliolajien esiintymiä on eniten juuri Pirkanmaalla, kolmannes koko maan esiintymistä.
- Alueella sijaitsevia uhanalaisia lajeja ovat tummaverkkoperhonen, palosirkka, harapurosammal. Luontodirektiviin IV (a)-liitteen tiukasti suojelluista lajeista etenkin liito-orava ja viitasammakko ovat Pirkanmaalla yleisiä.
- Pirkanmaan harjumaisemien maisemanähtävyys muodostuu kahdeksasta harjumaisemakohteesta.
- Kuusivaltaiset metsäalueet ovat ilmastonmuutoksen ja sopeutumisen kannalta merkittäviä. Kuusivaltaisten metsäalueiden ekologiset yhteydet tukevat lajiston siirtymistä.
- Uhanalaisten metsäluontotyyppien osuus oli selvästi suurempi Etelä-Suomessa (79 % metsäluontotyypeistä, hemi-, etelä- ja keskiboreaalinen metsäkasvillisuusvyöhyke)
- Pirkanmaan metsissä on ollut VMI 12 mukaan vähemmän metsikön laatua alentavia tuhoja kuin Etelä-Suomen metsissä keskimäärin.

25.5 tunnistetut ympäristöön, luontoon ja vesistöihin kohdistuvat riskit

Sadannan lisääntyminen

- Eroosion lisääntyminen ja maaperästä ja pelloilta huuhtoutuvien typen, fosforin ja orgaanisen hiilen määrän lisääntyminen vesistöissä
- Tasaista kosteutta/muita tasaisia olosuhteita vaativien luontotyyppien ja lajien elinolojen heikentyminen
- Taajamien viheralueille kohdistuvan kuormituksen lisääntyminen, esim. hulevedet
- Tykkylumen lisääntyminen lisää puiden latvojen katkeamista

Lämpötilojen nousu

- Kuusien ja kuusimetsien heikentyminen ja altistuminen tuholaisille (esim. kirjanpainaja).
- Metsäpaloriskin lisääntyminen
- Myrskytuhojen lisääntyminen (erityisesti kuusimetsät, roudan väheneminen)
- Korjuuvaurioudun ja maastovaurioiden lisääntyminen (roudattomuus)
- Vieraslajien leviäminen Pirkanmaan luontoon ja ympäristöön
- Ravinteiden suhteellisen osuuden lisääntyminen vesissä vedenkorkeuksien alentuessa ja näin rehevöitymisen voimistuminen
- Kapeiden ekologisten yhteyksien ja reuna-alueiden tuhoutumisriskin lisääntyminen (johtuen roudan häviämisestä)

Muut

- Hiilidioksidipitoisuuden nousun aiheuttama esim. karujen luontotyyppien rehevöityminen
- Tampereen kapeaan kannakseen kohdistuvien riskien yleistymisen, koko Pirkanmaan tasolla merkittävän itä-länsi –yhteyden haavoittuvuus

ELINKEINOT

TAVOITE

Pirkanmaalaisen ruuantuotannon ja metsätalouden jatkuminen. Kestävän matkailun ja virkistykseen varmistaminen esim. Tampereen kaupunkirakenteen ja väkimäärän lisääntyessä ja samaan aikaan ilmastonmuutoksen edetessä. Tuotantolaitosten infran säänkestävyys.

ELINKEINOT

Luonnonvara-alat

Talous ja palvelut

Teollisuus

- Tampereen alueen matkailu on merkittävää. Vahva elämystalous, matkailu kaikkialla Pirkanmaalla.
- Tampereen keskusta on ylivoimaisesti koko maakunnan suurin työpaikkakeskittymä noin 40 000 työpaikalla. Tämä vastaa hieman alle viidennestä kaikista maakunnan työpaikoista.
- Pirkanmaalla on myös monipuolinen valmistava teollisuus, mm. konepajateollisuus.
- Maakunnan etelä- ja länsiosat ovat merkittäviä maataloustuotantoalueita. Maakunnan maataloussektorin koko on työllisyydessä ja liikevaihdossa mitattuna valtakunnallisesti pienimmästä päästä.
- Pohjois-Pirkanmaa on merkittävää metsätalousaluetta. Pirkanmaalla on keskiarvoa enemmän nautakarjatalouden, lammas- ja vuohitalouden, hevostalouden ja viljanviljelyn maataloja. Maatalousyritysten valtaosa sijaitsee ydinmaaseudulla Tampereen kaupunkiseudun ulkopuolella. Lounais-Pirkanmaalta eli Sastamalasta ja Punkalaitumelta löytyy vahva agraarinen ydinalue.
- Metsäsektori työllistää Pirkanmaalla laskentatavasta ja kausivaihteluista riippuen kokonaisuudessaan lähes 8000 henkilöä ja se on edelleen merkittävä teollisuuden työllistäjä Pirkanmaalla.
- Majoitustoimintaa maatalousyritykset harjoittavat eniten Oriveden ja Ruoveden alueella, Lempäälässä ja Virroilla.
- Pirkanmaa on Suomen TKI-intensiivisimpiä maakuntia ja tutkimus- ja kehittämismenot ovat 3,5 % BKT:stä, Maakunnan sisäiset erot innovaatiointensiteetissä ovat merkittävät ja vahvin innovaatiokeskittymä on Tampereella, missä sijaitsee myös merkittävin korkeakoulu keskittymä.
- Suurten yritysten lisäksi pk-yrityskentän kasvu ja yrittäjyys ovat Pirkanmaalla vahvistuneet viime vuosina. Startup-yritysten määrä alueella on kasvanut. Teollisuuden ja digitaalisen osaamisen perinne tukee Pirkanmaan ja Tampereen kehittyvää luovaa taloutta.
- Seutukuntien välillä on isoja eroja elinkeinorakenteen monipuolisuudessa. Haavoittuvimpia alueita ovat ne, jotka ovat vahvasti erikoistuneet yhteen tai pariin teolliseen toimialaan. Näitä löytyy eri puolilta maakuntaa, niin etelästä kuin pohjoisestakin.
- Turvetuotannon alasajo koskee muutamaa kuntaa maakunnan lounais-, länsi- ja pohjoisreunalla.

25.5 tunnistetut elinkeinoihin kohdistuvat riskit

Sadannan lisääntyminen

- Peltojen eroosiosta johtuva maan tiivistyminen ja kantavuuden heikkeneminen haittaa kasvien kasvua

Lämpötilojen nousu

- Kasvitaudit ja tuholaisriskit yleistyvät
- Kuusien ja kuusimetsien heikentyminen ja altistuminen tuholaisille (esim. kirjanpainaja).
- Metsäpalariskin lisääntyminen
- Myrskytuhojen lisääntyminen (erityisesti kuusimetsät, roudan väheneminen)
- Korjuuvaurioudon ja maastovaurioiden lisääntyminen (roudattomuus)
- Helteen ja kuivuuden aiheuttamat riskit maataloudelle yleistyvät (ruokaturvan heikkeneminen)
- Savimailla lumettomat talvet tiivistävät maaperää

Tulvat

- Paikallisten teiden katkeamisten yleistyminen (mm. puu- ja ruokakuljetukset)

Muut

- Kansainvälisten heijastevaikutuksien lisääntyminen teollisuudelle, mm. raaka-aineiden saatavuuden haasteet ilmaston muuttuessa